

ODPOVĚDNOST STATUTÁRNÍHO ORGÁNU PODLE INSOLVENČNÍHO PRÁVA

JAKUB JUŘENA

Faculty of Law, Masaryk University, Czech Republic

Abstract in original language

Tento příspěvek si klade za cíl čtenáře seznámit s rozбором ustanovení insolvenčního zákona, která stanoví odpovědnost statutárních orgánů v insolvenčním právu. Statutární orgán právnické osoby nese odpovědnost za své jednání zejména podle norem obchodního práva, je však nutné si uvědomit, že v okamžiku, kdy se po ekonomické stránce právnická osoba dostává do úpadku ve smyslu insolvenčního zákona a rovněž tak v období po úpadku, jsou statutární orgány takového subjektu odpovědné za plnění široké škály povinností, které jim insolvenční právo stanoví. Předmětem příspěvku bude právě rozbor takovýchto odpovědností.

Key words in original language

Insolvenční právo, statutární orgán, odpovědnost statutárního orgánu, insolvenční řízení

Abstract

This paper aims to analyze provisions of the Insolvency Act, which states the responsibility of statutory bodies in the insolvency law. A statutory body of a legal person is responsible for its actions mostly in accordance with commercial law. It is important to note that at the time when the economics of legal person are at the state of bankruptcy and also in the period after bankruptcy, are statutory bodies responsible for implementing a wide range of responsibilities provided by insolvency law. Analyzes of these responsibilities are subject of this contribution.

Key words

Insolvency law, statutory body, responsibility of statutory body under the insolvency law

1. ÚVOD

Cílem tohoto článku je seznámit čtenáře s tím, jakým způsobem rozšiřuje insolvenční právo zákonné povinnosti a potažmo i odpovědnost statutárního orgánu společnosti. Odpovědnost statutárního orgánu je stanovena předně obchodním zákoníkem a rovněž trestním zákonem. Jak již název příspěvku napovídá, předmětem tohoto článku bude výhradně odpovědnost soukromoprávní. Pro účely tohoto příspěvku je rozbor omezen na obecnou část insolvenčního zákona.

2. ODPOVĚDNOST STATUTÁRNÍHO ORGÁNU SPOLEČNOSTI-DLUŽNÍKA PODLE INSOLVENČNÍHO PRÁVA

Tato část příspěvku se zabývá odpovědností statutární orgánu společnosti, která je v pozici dlužníka ve smyslu insolvenčního zákona.

Při běžném fungování společnosti se statutární orgán nachází mimo rozsah insolvenčního zákona. Povinnosti z něj vyplývající statutárnímu orgánu tak zůstávají v latentní rovině. Začít se intenzivně zabírat těmito povinnostmi je nezbytné v momentě, kdy se očekává nebo dokonce již v ekonomice společnosti nastal nepříznivý ekonomický vývoj.

Klíčovým pojmem, se kterým musí statutární orgán v této situaci pracovat, je úpadek, který z. č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) (dále jen "IZ") definuje v § 3. Plný rozbor pojmu by byl nad rámec tohoto příspěvku, shrneme tedy, že můžeme rozlišovat:

1) Faktický úpadek

Ten může nabývat formy:

- A) Platební neschopnosti- společnost pozbyla schopnost splácet své závazky.
- B) Předlužení- hodnota pasiv převyšuje hodnotu aktiv společnosti.

2) *Hrozící úpadek*- předpokládá se, že společnost nebude schopna řádně plnit své peněžité závazky.

2.1 POVINNOST PODAT INSOLVENČNÍ NÁVRH

Jelikož je mimo jiné osoby i právě statutární orgán odpovědný za (ne)podání insolvenčního návrhu, je na něm, aby při hospodaření průběžně zkoumal, jestli by neměl být insolvenční návrh podán.

Povinnost podat insolvenční návrh se nevztahuje na všechny formy úpadku.¹ Předně možnost zahájit insolvenční řízení na základě hrozícího úpadku je výlučně právem dlužníka, nikoliv jeho povinností.²

Kdy je tedy statutární orgán povinen insolvenční návrh podat a co mu hrozí v případě, že podání návrhu nezajistí, nebo zajistí opožděně? K odpovědi je nutné analyzovat ustanovení § 98 IZ.

Kumulativně musejí být splněny tyto podmínky:

- 1) Statutární orgán vykonává funkci v podnikající právnické osobě.
- 2) Musí být naplněny zákonné znaky faktického úpadku ve formě platební neschopnosti.³

Statutární orgán rovněž musí zajistit podání insolvenčního návrhu, pokud se jedná o právnickou osobu, na kterou byl pravomocně zastaven výkon rozhodnutí prodejem jejího podniku nebo exekuce podle OSŘ proto, že cena majetku náležejícího k podniku nepřevyšuje výši závazků náležejících k podniku; to neplatí, má-li dlužník ještě jiný podnik.⁴

Původní znění předmětného ustanovení ukládalo povinnost podat insolvenční návrh bez ohledu na to, zda je povinný subjekt v úpadku z předlužení nebo v úpadku způsobeném platební neschopností. Jak je patrné

¹ Rovněž se nevztahuje na všechny dlužníky

² § 97 odst. 3 IZ, § 98 IZ a contrario. Což tedy svědčí o tom, že hrozí úpadek je nástrojem ochrany zájmů dlužníka nikoliv věřitelů.

³ Pro *předlužení* je povinen podávat insolvenční návrh pouze likvidátor společnosti v likvidaci. Zde by potom mohla vzniknout povinnost podávat insolvenční návrh pouze statutárnímu orgánu společnosti, která by likvidaci prováděla (§ 71 odst. 2 ObZ.).

⁴ § 98 odst. 1 IZ věta 2.

dle účinné právní úpravy povinnost návrh podat zůstala na přechodné období jen u subjektu v úpadku pro platební neschopnost. Od 1. ledna 2012 se zákon navrácí k původnímu znění. Znění účinné od 20. 7. 2009 do 31. 12. 2011 přinesla protikrizová novela IZ. Předluženým, ale platebně potentním, subjektům je tak v tomto období poskytnut prostor pro nápravu situace.⁵

Insolvenční návrh musí být podán bez zbytečného odkladu po té, kdy se statutární orgán o úpadku dozvěděl nebo při náležité pečlivosti měl dozvědět.⁶ Pokud mohou osoby, které jsou statutárním orgánem, jednat samostatně, jsou všechny vázány povinností podat insolvenční návrh.⁷

Platí, že když statutární orgán insolvenční návrh včas nepodá, odpovídá za škodu nebo jinou újmu způsobenou věřiteli.⁸ Škoda je přísně paušalizována rozdílem mezi zjištěnou pohledávkou a uspokojením pohledávky v insolvenčním řízení.⁹ Přísnost ještě více vynikne, zmíním-li se o faktu, že u konkursu se jako průměrná míra uspokojení přihlášených pohledávek udávají 3%.

Na druhou stranu je nutno říci, že (možná i kvůli dikci liberačního 3. odstavce § 99 IZ, možná i kvůli nadměrné tvrdosti zákonného paušálu za škodu) si zatím soudy podle mých poznatků dosud neosvojili cestu k aplikaci odpovědnosti za škodu nebo jinou újmu opožděným/nepodaným insolvenčním návrhem.

2.2 ODPOVĚDNOST STATUTÁRNÍHO ORGÁNU ZA TRVÁNÍ MORATORIA

Za škodu nebo jinou újmu, která vznikne věřiteli za trvání moratoria, statutární orgán neodpovídá přímo, nicméně je podle § 127 odst. 1 IZ vázán zákonným ručitelským závazkem.

Moratorium umožňuje dlužníku vyřešit svou ekonomickou situaci mimo úpadek. Pokud soud nestanoví případným předběžným opatřením jinak, zůstává statutárnímu orgánu plná působnost s omezeními spjatými s účinky zahájení insolvenčního řízení, které stanoví § 109 an. IZ.

⁵ Kotoučová, J. et al: Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 196.

⁶ § 98 odst. 1 IZ

⁷ § 98 odst. 2 IZ

⁸ § 99 odst. 1 IZ

⁹ § 99 odst. 2 IZ

I v rámci takto omezené působnosti statutárního orgánu, však za moratoria může dlužník jednající statutárním orgánem způsobit svým věřitelům podstatné škody. Na rozdíl od škody způsobené opožděným podáním insolvenčního návrhu zákon škodu konkrétně nevyčísľuje.

2.3 POSKYTOVÁNÍ SOUČINNOSTÍ STATUTÁRNÍM ORGÁNEM

Jakmile je ustanoven insolvenční správce nebo předběžný správce je povinen zahájit šetření ohledně majetkové podstaty dlužníka. Nejlepší znalost o majetkové podstatě má samozřejmě dlužník sám a zákon mu ukládá povinnost součinnosti s insolvenčním správcem.

Jestliže je dlužníkem právnická osoba, povinnost součinnosti nese statutární orgán.¹⁰ Pro případy, ve kterých kapitán opustil potápějící se loď, zákon ukládá povinnost součinnosti rovněž osobě, která byla členem statutárního orgánu v posledních 3 měsících před zahájením insolvenčního řízení.¹¹

Pokud statutární orgán součinnost dobrovolně neposkytuje na základě neformální komunikace se správcem, je nutné, aby správce požádal soud o uložení povinnosti k součinnosti formou usnesení.¹² Neposkytnutí součinnosti by mohlo vést k převedení povinné osoby před soud.¹³

3. ODPOVĚDNOST STATUTÁRNÍHO ORGÁNU SPOLEČNOSTI-VĚŘITELE PODLE INSOLVENČNÍHO PRÁVA

Tato část se bude věnovat odpovědnosti statutárního orgánu společnosti, která v insolvenčním řízení vystupuje v pozici věřitele. Zejména se zaměřím na odpovědnost související s podáním insolvenčního návrhu a s uplatňováním pohledávek.

¹⁰ § 210 odst. 2 IZ

¹¹ Tamtéž

¹² Kozák, J. et al: Insolvenční zákon a předpisy související: komentář. Praha: ASPI, 2008, s. 270.

¹³ § 214 IZ

3.1 ODPOVĚDNOST STATUTÁRNÍHO ORGÁNU ZA ŠKODU ZPŮSOBENOU PODÁNÍM INSOLVENČNÍHO NÁVRHU

Společnost může jako věřitel podat insolvenční návrh vůči dlužníkovi a tím iniciovat insolvenční řízení. Zahájení insolvenčního řízení má významné dopady do sféry dlužníka. Jednak je omezen v nakládání s majetkovou podstatou. Podle § 111 IZ tak nesmí dlužník významným způsobem majetkovou podstatu ztenčovat, ani podstatně měnit strukturu majetku. Rovněž může být dlužník, dle úvah soudu omezen předběžným opatřením, přičemž mu může být rovněž ustanoven předběžný správce, se kterým by následně musel dlužník kooperovat.

Obzvláště nepříjemné je v souvislosti se zahájeným insolvenčním řízením poškození obchodního jména dlužníka v očích jeho obchodních partnerů a zákazníků.

Negativní dopady zahájení insolvenčního řízení mají své opodstatnění. Obecně řečeno se dává ve všeobecnou známost, že dlužník není solventní a případné kontrahující osoby jsou tak oficiálně upozorněny na související rizika. Rovněž se zamezuje tomu, aby dlužník v úpadku poškozoval svým jednáním věřitele.

Problém nastává, když se na základě věřitelského insolvenčního návrhu úpadek dlužníka před soudem neosvědčí, nebo je řízení zastaveno z formálního důvodu na straně insolvenčního navrhovatele. Pro tyto případy chrání insolvenční právo dlužníka možností vymáhat škodu nebo jinou majetkovou újmu po věřiteli, který návrh podal.

Pokud je insolvenčním navrhovatelem právnická osoba, za vyplacení náhrady škody dlužníkem ručí společně a nerozdílně právě statutární orgán.¹⁴ Ovšem ani zde se aktuálně nemusejí členové statutárního orgánu obávat podávat insolvenční návrhy, neboť ani toto ustanovení nejsou soudy ochotné uvádět do praxe. Z části jistě také proto, že poškození dlužníci nebývají ochotni vyvolávat spor kvůli obtížně prokazatelné výši vzniklé škody a příčinné souvislosti.

Praktickým řešením by mohlo být škodu právě na tomto místě nějakým způsobem paušalizovat. Poněkud obtížnější otázkou je od čeho případně zákonné vyčíslení škody odvíjet. Otázkou rovněž zůstává, jak se aktuální stav změní po účinnosti připravované "protišikanozní" novely insolvenčního zákona.

¹⁴ § 147 odst. 3 IZ

3.2 ODPOVĚDNOST STATUTÁRNÍHO ORGÁNU ZA PŘIHLÁŠENOU POHLEDÁVKU

Nároky věřitelů se v insolvenčním řízení většinou uplatňují přihláškou. Insolvenční zákon počítá s možností, že si z různých důvodů mohou (přestože by samozřejmě neměli) věřitelé přihlásit pohledávku ve výši, která přesahuje rámec jim svěřeného oprávnění.

Jako prevence oproti takovému počínání, ale i jako následná reparace slouží ustanovení § 178 an. IZ. Přísnější nastavení zákona bylo čerstvě změkčeno novelou účinnou od 31. března 2011.

V souvislosti s § 178 a 179 IZ je možné spatřovat odpovědnost statutárního orgánu v ustanovení § 181 IZ, podle kterého ručí za splnění povinnosti daných § 178 a 179 IZ osoba, kterou přihlášku podepsala, nebo která zmocnila jinou osobu k podpisu. U právnických osob se dá předpokládat, že to bude právě statutární orgán.

Podle dřívější dikce by tak statutární orgán ručil za splacení částky do majetkové podstaty, která by se rovnala rozdílu mezi přihlášenou a zjištěnou výší pohledávky. Soud přitom neměl žádnou možnost moderace a podle dosavadního znění ustanovení § 178 IZ musel soud tuto povinnost věřiteli uložit. V praxi to však rozhodně nebyl běžný postup.

Nová úprava již není vůči věřiteli ani ručícímu statutárnímu orgánu tolik přísná. Nyní je na zvážení správce, zda v případě nadměrné přihlášky pohledávky, soudu navrhne uložit věřiteli povinnost platit do majetkové podstaty. Soud pak platbu určí s přihlédnutím k okolnostem případu. Původní zákonná výše spočívající v rozdílu mezi přihlášenou a zjištěnou výší je nyní již pouze maximální možnou výměrou.

Obdobný postup je i v § 179 IZ pro nadměrné přihlášky zajištěných pohledávek s tím rozdílem že statutární orgán neručí za vyplacení peněz ve prospěch majetkové podstaty, ale ve prospěch věřitelů zajištěných na stejném majetku. Zde však musíme vycházet z toho, že to co zákonodárce označuje, jako " hodnota zajištění uvedená v přihlášce " ve skutečnosti znamená přihlášená výše zajištěné pohledávky. Hodnota zajištění se v přihlášce totiž neuvádí. Pokud bychom na tento krkolomný výklad ustanovení nepřistoupili, znamenalo by to, že by se jednalo o ustanovení, jehož hypotéza by de lege lata nikdy nemohla být naplněna.¹⁵

¹⁵ Richter, T: Insolvenční právo. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 254.

4. SHRNU TÍ:

Příspěvek se zabývá povinnostmi, za jejichž splnění v rámci insolvenčního řízení odpovídá statutární orgán. První část se zaměřuje na odpovědnost statutárního orgánu společnosti- dlužníka; povinnost podat insolvenční návrh a s tím související odpovědnost statutárního orgánu, odpovědnost za trvání moratoria a odpovědnost za poskytování součinnosti insolvenčnímu správci. Druhá část se zabývá odpovědností statutárního orgánu společnosti věřitele; odpovědnost za škodu nebo jinou újmu způsobenou insolvenčním návrhem odpovědnost za podanou přihlášku.

Literature:

- Kozák, J. et al: Insolvenční zákon a předpisy související: komentář. Praha: ASPI, 2008, 928 s. ISBN: 978-80-7357-375-1
- Richter, T: Insolvenční právo. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, 472 s. ISBN: 978-80-7357-329-4
- Kotoučová, J. et al: Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2010, 1122s. ISBN: 978-80-7400-320-2

Contact – email:

165820@mail.muni.cz